

Kunnskapsdepartementet
Universitets- og høyskoleavdelingen
Postboks 8119 Dep

0032 Oslo

Oslo, 31.10.2016
Deres ref.: 16/5816 Vår ref.: 16/1041
Saksbehandler: Kjetil Telle

Høringsvar – Nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater

Statistisk sentralbyrå viser til brev av dato 5.7.16 vedrørende ovennevnte.

I prinsippet er det ikke vanskelig å slutte seg til et mål om åpen tilgang til innholdet i all forskning. Men det finnes minst to mål som er enda viktigere: at forskningen er av høyest mulig kvalitet og at det er enklest mulig å se forskjell på god og dårlig forskning. Dessverre drøfter ikke rapporten mulige konflikter mellom åpen tilgang og disse to viktigere målene, og enkeltformuleringer i rapporten kan sågar gi inntrykk av at utvalget mener at åpen tilgang er viktigst.

Statistisk sentralbyrå har en omfattende forskningsvirksomhet, og våre forskere publiserer årlig om lag 50 artikler i internasjonale tidsskrifter. Det meste av dette er innenfor økonomi, der det er tradisjon for at alle analysene er tilgjengelige på internett som working/discussion papers (se <http://www.ssb.no/forskning/discussion-papers>) før de sendes til internasjonalt tidsskrift. Det er følgelig også normalt at forskeren kan legge ut sin innsendte versjon av artikkelen på internett.

Rapporten omtaler i liten grad forskjeller i praksis mellom fagfeltene når det gjelder i hvilken grad man legger innholdet i forskningen ut på internett før analysen sendes til tidsskrift. Men i lys av tradisjonen innenfor økonomifaget har vi litt vanskelig for å se det prekære behovet for fri tilgang til forlagets pdf, ettersom *innholdet* i forskningen er tilgjengelig gjennom discussion papers el.l.

I økonomifaget er det også klar konsensus om hvilke tidsskrifter som er de aller beste. Forlagene og tidsskriftenes rolle blir dermed å sikre kvaliteten, og å gi et signal om analysens kvalitet, ved at de beste tidsskriftene i hovedsak inneholder analyser av høyere kvalitet. Når vi i dagens samfunn oversvømmes med informasjon og mye såkalt forskning, er det avgjørende med omforente rangeringer av tidsskrifter slik at forskning av høy kvalitet kanaliseres til de beste tidsskriftene og dermed kan identifiseres relativt enkelt. Hvis konsensusen rundt hvilke tidsskrifter som er høyest rangert forringes, må den enkelte leser i større grad selv skille presumptivt god forskning fra mengden av middelmådig og dårlig forskning. Mulige konsekvenser av å ikke anerkjenne forlagenes kostnader knyttet til kvalitetssjekk og å skille god forskning fra mengden av middelmådig forskning, kan være enda mer av det siste og naturligvis at politiske beslutninger fattes på bakgrunn av forskning av lav kvalitet. Kostnadene for samfunnet totalt sett kan da bli langt høyere enn kostnadene av dagens ordning. Forlagenes bidrag til å skille klinten fra hveten er i så måte viktigere enn noen gang før. Denne stadig viktigere funksjonen til tidsskrifter og forlag er knapt berørt i rapporten, og i den grad det berøres synes det å være omtalt som noe negativt (s. 21 nederst).

For å organisere og utføre denne kvalitetssjekken, samt sette opp og vedlikeholde gode søkeverktøy, tar forlagene seg naturligvis betalt, tradisjonelt ofte gjennom abonnementsordninger. I stedet for å være opptatt av den viktige kvalitetsjobben forlagene gjør, synes rapporten mer opptatt av at noen internasjonale forlag

har høy profitt. Innimellom kan det også synes som hensynet til selv å slippe å betale for den viktige jobben som forlagene gjør, er styrende for argumentasjonen i rapporten. Men hvis man mener at forlagene utnytter sin markedsrett på en utilbørlig måte, så burde man underbygget dette ordentlig og drøftet mulige løsningsforslag. Et åpenbart løsningsforslag kunne være få konkurransemyndighetene i Norge og EU, som har som oppgave å håndtere slikt, til å vurdere dette og iverksette tiltak. Hvis man mener at konkurransemyndighetene ikke er egnet til å håndtere forlagene, så vil et annet løsningsforslag kunne være at kundene til forlagene – i Norge og EU - går sammen for å få større forhandlingsmakt og derigjennom redusere forlagenes mulighet til å ta så høye priser. Dette omtales kort i rapporten som en akseptabel «overgangsordning», men muligheten for at lavere inntekter til forlagene vil kunne redusere kvaliteten på jobben forlagene gjør, drøftes ikke. Til sist kunne et løsningsforslag være at forskningsmyndighetene i Norge og EU subsidierer forlagene direkte for å gjøre tidsskriftene åpne, slik man i noen grad gjør i Norge allerede, ev. selv sette opp konkurrerende forlagsvirksomhet.

Siden grundige drøftinger langs slike linjer i all hovedsak er fraværende i rapporten, er det vanskelig å se hvordan retningslinjene som foreslås vil kunne virke: Vil retningslinjene gi bedre tilgang til forskning uten noen negative effekter for kvalitetssjekk av forskning, klarhet rundt tidsskriftenes rangering og enkel tilgang gjennom søkeverktøy o.l.? Eller vil de foreslåtte retningslinjene føre til dårligere kvalitetssjekk av forskningen, mindre prestisje knyttet til forskning av høy kvalitet og enda større forvirring i allmennheten og hos beslutningstakere rundt hva som er god og hva som er dårlig forskning?

Rapporten er også opptatt av deponering og nye (viten)arkiver. Det fremstår ikke som den beste løsningen at Norge skal bruke ressurser på å lage systemer som gjør det mulig å lagre artiklene som allerede er lagret i forlagenes databaser, på en norsk server.

Oppsummert anføres det mange noble intensjoner i rapporten, men diskusjonene synes ikke tilstrekkelige som begrunnelse for de relativt omfattende forslagene til retningslinjer. Vi savner en mer analytisk beskrivelse av hva problemet egentlig er, og ikke minst en grundigere diskusjon av fordeler og ulemper ved ulike måter å løse et ev. problem på.

Med vennlig hilsen

Kjetil Telle
forskningsdirektør

Kopi: Finansdepartementet